

Partierna och folkstyrelsen

Den författningsreform för trettio år sedan som genomförde demokratin i Sverige drevs fram under liberal ledning och var en tillämpning av liberala grundsatsar. Inför den debatt som under de senaste dagarna ägt rum kring reformen är det skäl att betona detta historiska faktum. Det finns också skäl att erinra om hur de stora partierna i vårt land förr betraktade och nu betraktar folkstyrelsen.

Beträffande liberalismen är situationen enkel och klar. Demokratin var år 1918 likaväl som den nu är det grundvalen för den liberala åskådningen. Den medborgerliga friheten, den allmänna rösträtten och det parlamentariska styrelsesättet var skilda sidor av den folkliga och samtidigt på den enskilda individens fria utveckling inriktade ordning som partiet eftersträvade. Detta demokratiska patos har inför diktaturörelserna under senare tid fått ny aktualitet; det har blivit en paroll, inte bara en självklarhet. Liberalismens svaghet låg inte i bristande känsla för demokratin, utan i en benägenhet hos många att stanna vid vad som vunnits. Den svagheten blev emellertid tillfällig. Partiet har blivit ett socialt reformparti

samtidigt som det förblivit demokratis försvarare framför andra.

Socialdemokratin krävde från början folkstyrelse. Men denna framstod länge snarare som ett taktiskt medel än som ett värde i och för sig. "Kan vi genomföra socialismen med röstsedeln är det bra, går det inte får vi gripa till andra medel", så resonerade många. Det var en variant av tanken "Blir det krona så vinner jag, blir det klave förlorar du". Först den långa kampen för demokrati gjorde partiet demokratiskt. Dess ledare erkände under debatterna kring författningsreformen att man hädanefter fick uppge tankarna på illegala och revolutionära metoder. Branting varnade för bolsjevismen som en negation av folkstyrelsen. "Efter segern för den politiska demokratin bör arbetarklassen jaga föreställningen om den våldsamma omstörtningen på dörren", skrev Engberg.

I det tecknet har partiet sedermera i stort sett arbetat. Det har, efter någon tvekan, böjt sig för de parlamentariska konventionerna och avskrivit den gamla marxistiska idén om ett "totalt" maktövertagande. En riktning inom partiet har visserli-

gen genom sina intima förbindelser med och sitt försvar för kommunismen anknutit till de äldre föreställningarna om revolution och diktatur. Men att partiets massa och ledning är klart demokratiska kan inte betvivlas. Att socialismen för många ter sig som en fara för demokratin beror inte på miss-tankar om revolutionära syften, utan helt enkelt därpå att en genomförd socialisering synes oförenlig med folkstyrelse. De demokratiska socialiseringsvillkoren verkar för två syften som inte samtidigt kan vinnas.

Högern avvisade ännu år 1918 i princip den allmänna rösträtten. De förmögnas politiska privilegier betecknades som ett värn mot nivellering och massvälde. Då partiet väl kapitulrat anpassade det sig emellertid snart efter den nya ordningen. Att dess ledande män försmådde kurtis med nazismen visade att sinnesändringen var ärlig och varaktig.

Inom högern kvardröjer likväl en tendens till odemokratiska tänkesätt, en bristande förtroende för demokratis innebörd. Tydligast kommer detta fram i inställningen till den personliga kungamakten. Ett gott exempel erbjuder det konservativa huvudorganets många försök att försvara borggårdskuppen år 1914. Kungen uppträdde då i strid med den parlamentariska regeringen och tvang denna att avgå. Denna konstitutionella konflikt var, skriver Svenska Dagbladet, blott en detalj i kampen kring försvarsfrågan, och eftersom kungens åsikter i denna fråga var riktiga, hade han rätt att handla som han gjorde. "Konung Gustaf hade rätt!"

Efter allt att döma är ej här fråga om ren tanklöshet, utan om en permanent tankeförvirring, karaktäristisk för oförmågan att fatta demokratis vill-

kor. På frågan om vem som hade rätt i försvarsfrågan finns ej anledning att ingå; goda skäl talar för att just ur denna frågas synvinkel det kungliga uppträdandet var olyckligt. Det väsentliga är att demokratin — liksom varje konstitutionellt styrelsesätt — förutsätter avgörande enligt bestämda regler. Enligt parlamentarismen, som blott är en sida av demokratin, har den ansvariga regeringen, icke monarken, den reella beslutanderätten. Monarken har lika litet rätt att handla mot regeringens vilja som regeringen mot riksdagens vilja. Ingen förnuftig människa inbillar sig att med denna ordning alltid följer ett objektivt sett riktigt handlande (i den mån man rimligen kan tala om ett sådant). Men demokrati innebär just att vi får tolerera åsikter som vi anser oriktiga och farliga, att vi får böja oss för beslut om vilkas olämplighet eller till och med landsskadelighet vi är övertygade. Kungen kan lika litet som regeringen eller den enskilde sätta sig över dessa regler. Mellan den angivna högerlinjen och den kommunistiska linjen finns alltså den likheten att båda hävdar att en person eller en minoritetsgrupp kan handla i strid mot representationens och folkmajoritetens vilja — i förvissning om att ha rätt och att i framtiden komma att få rätt.

Att förringar av den berörda typen fortfarande är vanliga klarlägger behovet av upplysning om och diskussion kring demokratin. Hyllningar utan kritik är härvid inte vad som behövs — den svenska folkstyrelsen är trots allt stark nog för att tåla det öppna meningsskiftets påfrestningar. Men debattörerna måste ha klart för sig vad folkstyrelse innebär, att den är oförenlig med personlig kungamakt likaväl som med minoritetsvälde.